

SAFEVİ TARİHİNE DAİR BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ: XVI. VE XVII. YÜZYILLARDA SAFEVİ DEVLETİ'NE GİDEN BAZI SEYYAHLAR VE SEYAHATNÂMELERİ*

Eralp ERDOĞAN**

ÖZ

Seyahatnâmeler yazıldığı dönem hakkında bilgi sahibi olabildiğimiz, çoğu zaman resmi tarihçilerin vermediği bilgileri bizlere sunan önemli kaynaklardır. Safevi Devleti kurulduktan sonra birçok seyyah Safevi topraklarına gelerek gözlemlerde bulunmuşlardır. Bu seyyahların çoğu bir elçilik heyetinin üyesi olarak yani resmi görev ile İran'a gelirken bir kısmı da gezi, ticaret ve diğer amaçlarla gelmiş ve gördükleri yerleri, şahit oldukları olayları not almışlardır. Özellikle XVII. yüzyılda Avrupalı seyyahların sayısında bir artış görülmektedir. Gelen seyyahların çoğu elçi olarak resmi görev ile gelmekteydiler. Amaçları Osmanlılara karşı Safeviler ile işbirliği yapmak ve ticari bazı anlaşmalar yoluyla da ticareti geliştirebilmektir. Bu seyyahlar İran coğrafyasında İran ve Türk kültürüne ait öğelerin izlerini sürmüşler. Bazen de yaptıkları gözlemlerde bölgenin kültürü ile kendi kültürleri arasında kıyaslama yapmışlardır. Safevi kroniklerinde bulunmayan kültür, yaşam tarzı, mimari eserler, ticaret ürünleri, giyim-kuşam ve askeri güç gibi çok önemli bilgileri bizlere kazandırmışlardır. Daha sonra basılı hale getirilen bu notlar günümüze kadar ulaşmış ve çeşitli dillere çevrilmiştir. Özellikle Chardin, Kempfer, Sanson, Pietro Della Valle, Don Garcia de Silva Figueroa ve Tavernier gezdikleri bölgeler üzerine yaptıkları gözlemleri detaylı bir şekilde aktarmıştır. XVI. ve XVII. yüzyıllarda Safevi coğrafyasına giden bazı batılı seyyahlar ve bunların seyahatnâmeleri hakkında bilgi verile-

* Makalenin Geliş Tarihi: 02.06.2016 Kabul Tarihi: 06.02.2017

** Arş. Gör. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Genel Türk Tarihi ABD, eerdogan@nku.edu.tr

cek olan bu çalışma Safeviler ile ilgilenen tüm araştırmacılar için yol gösterici olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seyahatname, Safeviler, Kaynaklar, Seyyah, Elçi

A BIBLIOGRAPHICAL STUDY ON SAFAVID HISTORY: SOME TRAVELLERS WHO WENT TO SAFAVID DYNASTY IN THE XVI -XVII CENTRUIES AND THEIR TRAVELOGUES

ABSTRACT

Travelogues are important sources from which people can obtain a lot of information of the period when it was written, and they provide more information than the official historians do. After the State of Safavid was founded many travellers came to Safavid territory and made some observations. While most of these travellers came to Safavids as a member of an embassy for official duties, some of them came for purpose of trip, trade etc. and took some notes about events they witnessed. European travellers flourished particularly in the seventeenth century. Majority of incoming travellers, arrived with the purpose of performing their official duties, such as ambassadorship. They intended to ally with Safavids, against Ottomans, and to develop trade through some trade agreements. Those travellers arriving in Iran, traced Iranian and Turkish cultural items in Iranian geography. Sometimes they made comparisons between the culture of the Iranian region and their own cultures. Those travellers provided us with many significant information about culture, life style, architectural structures, commodities, clothing, and military power, and so on, which is not even found in Safavid chronicles. Later, the notes that were published and have survived were translated into various languages. This article will examine travellers who came to Safavid Iran in XVI and XVII centuries.

Keywords: Travelogues, Safavids, Sources, Traveller, Envoy

GİRİŞ

Gezi mektubu, gezi eseri anlamına gelen seyahatnâme, Arapça “seyahat” ve Farsça “nâme” kelimelerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Arap edebiyatında “seyahatnâme” yerine daha çok rihle kelimesi kullanılırken Fars edebiyatında sefer-nâme kullanılmaktadır (Yazıcı, 2009, s. 9). Seyahatnâmelerde yazarın çıkış noktası coğrafya olduğu için o coğrafyanın iklimi, insanları, tarihi eserleri, eski-yeni yapıları, yol ve ulaşım özellikleri, günlük hayatı meydana getiren ayrıntıları vs. seyahatnâmelerin konusunu oluşturmaktadır (Asiltürk, 2009, s. 912). Bu eserler genellikle yabancı ülkeler hakkındaki gözlemleri

yansıttığı için seyyahlar kendilerine ilginç gelen olayları okuyucuya yansıtmış ve orada yaşayanların bile fark edemeyeceği bazı şeyleri ortaya çıkarabilmişlerdir. Anlattıklarını daha cazip hale getirmek için ise kimi zaman abartıya kaçmışlardır (Kütükoğlu, 1998, ss. 24-25).

Safevilerin kuruluşundan yıkılışına kadarki tüm dönemlerde seyyahlara rastlayabiliyoruz. Safeviler döneminde Şah İsmail ile başlayan seyyah hareketi devletin yıkılışına kadar artarak devam etmiştir. Özellikle XVII. yüzyılda Avrupalı seyyahların sayısında bir artış görülmektedir. Gelen seyyahların çoğu elçi olarak resmi görev ile gelmekteydiler. Amaçları Osmanlılara karşı Safeviler ile işbirliği yapmak ve ticari bazı anlaşmalar yoluyla da ticareti geliştirebilmektir. İran'a gelen bu seyyahlar Safevi kroniklerinde bulunmayan kültür, yaşam tarzı, mimari eserler, ticaret ürünleri, giyim-kuşam ve askeri güç gibi çok önemli bilgileri bizlere kazandırmışlardır.

XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Safevi İran'ına Gelen Seyyahlar ve Yazmış Oldukları Seyahatnâmeler

Venedikli Bir Tüccar'ın Seyahatnâmesi yazarı bilinmeyen bir seyahatnâmedir. Akkoyunlu Devleti'nin yıkılışını ve Şah İsmail'in ortaya çıkışını anlatmaktadır. Kendisinin yazdığına göre iyi derecede Türkçe, Farsça ve Arapça bilen yazar, Şah İsmail ve kızılbaşlar hakkında değerli bilgiler vermektedir. Giovanni Maria Angiolello, 1499-1515 yılları arasında İran'da bulunmuştur. Akkoyunluların yanı sıra Safevilerin ilk dönemleri hakkında bilgi veren seyyah, Şah İsmail'in Özbekler ve Osmanlılar ile yaptığı savaşlara da değinir. Ayrıca seyahatnâmesinde kızılbaşlar hakkında önemli bilgiler mevcuttur.

Vincenzo D'Alessandri, Osmanlılara karşı Safeviler ile bir ittifak oluşturmak amacıyla 1571 yılında Venedik elçisi olarak İran'a, Şah Tahmasb'ın sarayına gelmiştir. İran'da bulunduğu sürece yaptığı gözlemleri bir rapor halinde Venedik konsülüne sunmuştur. Raporlarda Şah Tahmasb'ın kişiliğinin yanı sıra İran'ın askerî gücü, sınırları ve kültürü hakkında bilgiler vermektedir.

Adı geçen bu üç seyahatnâme Akkoyunlu Uzun Hasan dönemi ile ilgili bilgi veren Josaphat Barbaro, Caterino Zeno ve Abrogio Contarini'nin seyahatnâmeleri ile birlikte "*Sefernâmeha-yi Veniziyân der İran*" adı ile Farsçaya tercüme edilmiş (Emini, 1349); Tufan Gündüz tarafından da Türkçeye çevrilmiştir. Tufan Gündüz bu eserleri "*Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar*" adlı kitapta toplamıştır (Gündüz, 2007).

Ludovico de Varthema, Safevilerin kuruluş yıllarında Bologna'dan Mısır ve Suriye yolu ile Arabistan'a gitmiş ardından İran yolu ile Hindistan ve Çin'e seyahat etmiştir. Onun seyahatnâmesi 1510 yılında Roma'da 4 cilt halinde yayınlanmıştır. 1515 yılında Almacaya tercüme edilerek Augsburg'da ya-

yınlanmıştır. 1863 yılında ise John Winter Jones tarafından “*The Travels of Ludovico di Varthema (from 1502 to 1508)*” adı ile İtalyancadan İngilizceye tercüme edilmiştir (Sevakıb, 2011, ss. 193-194). Safeviler hakkında detaylı bilgiler vermemekle birlikte eserinde Şah İsmail’in Semerkant’ı yakıp yıktığı ve Hz Ebubekir, Hz. Osman ile Hz. Ömer’i sevenleri kılıçtan geçirdiği ile ilgili bir ibare vardır (Varthema, 1863, s. 103).

Venedikli olan Michele Membre Venediklilerin Osmanlılar ile olan savaşında Safevileri müttefik olarak yanlarına çekmek amacıyla Şah Tahmasb’a gönderilmiştir. 1 Mart 1539 yılında Nicosia’dan yola çıkmış Nisan ayında Anadolu’ya varmıştır. Ağustos 1540 yılında ise İran sınırına ulaşmıştır. Tebriz’de iken Şah Ali Çepni ve Şah Kulu Halife tarafından ağırlandırılmıştır. Burada kaldığı süre içerisinde çeşitli düğün, cenaze ve kutlama törenlerine bizzat katılarak Safevilerin yaşam tarzları hakkında önemli gözlemlerde bulunmuştur. Özellikle kızılbaşlar ve kızılbaş külâhı hakkında güzel bilgiler vermekte olup kızılbaş külâhı ile ilgili de bir çizimi vardır. Şah Tahmasb hakkında da bazı bilgiler vermektedir. Membre’nin gözlemlerine göre o sırada 26 yaşında olan Şah; hareketli, iyi at süren ve etrafındakilere karşı cömert biriydi. İtalyanca, Türkçe, Yunanca ve Arapça bilen Membre’nin Farsça bilip bilmediği belli değildir. Şah Tahmasb dönemi hakkında değerli bilgiler sunduğu seyahatnâmesi Cordona tarafından “*Michele Membre, Relazione di Persia (1542)*” adıyla neşredilmiş (Membre, 1542) ve A.H. Morton tarafından İngilizceye çevrilmiştir (Membre, 1993). Eserin Oktay Efendiyev tarafından İngilizceden Azerbaycan Türkçesine “*Venesiyalılar Şah I Təhmasibin Sarayında*” adı ile yaptığı bir çevirisi de bulunmaktadır (Efendiyev, 2005).

Marino Sanudo, 1466 yılında Venedik’te doğmuştur. En önemli eseri 37 yılda yazmış olduğu “*I Diarii*”¹ dir. Eser özellikle Osmanlı tarihi için önemli bir kaynak olmakla birlikte (II. Bayezid’in son yıllarını, Yavuz Sultan Selim’in bütün dönemini ve Kanûnî Sultan Süleyman’ın saltanatının ilk on iki yılını ilgilendirmektedir), Venedik Cumhuriyeti’nin ekonomik ve siyasî ilişkiler içinde bulunduğu Memlûkler ve Safeviler hakkında da değerli açıklamalar içermektedir. Safeviler hakkında verilen bilgiler Franz Babinger ve Bianca Maria Scarcia-Amoretti tarafından çeşitli makalelerde değerlendirilmiştir (Şakiroğlu, 2009, s. 110).

Anthony Jenkinson, 1561 yılında Kraliçe I. Elizabeth’in İran Şahı’na yazmış olduğu mektup ile birlikte yola çıkan bir tüccardı. Amaç Safeviler ile İngiltere arasında ticari ilişkiler kurmaktı. 18 Ağustos 1562 yılında Şemahi’ye, 2 Kasım Şah Tahmasb’ın sarayı olan Kazvin’e vardı. Ancak Tahmasb, Osmanlılar ile yeni tesis ettiği barışı tehlikeye atmamak için onu iyi karşılamamıştır. Jenkinson 20 Mart 1563’e kadar Kazvin’de kalmış ve umduğunu

¹ I-LVIII, Venezia 1879-1903; Bologna 1969, tıpkıbasım.

bulamayarak geri dönmüştür. Bir tüccar gözüyle İran coğrafyası hakkında bilgi sunarken Şah Tahmasb'a da değinmiştir. Ona göre Şah gücü elinde tutmasına rağmen yiğit biri değildi (Schmuck, ss. 627-629; Küpeli, 2012, ss. 375-377). Seyahat notları E.D Morgan ve C. H. Coote editörlüğünde 1886 yılında Londra'da basılmıştır (Morgan ve Coote 1886).

Giovanni Tommaso Minadoi, 1579 ile 1586 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde yaşamıştır. Bu süre zarfında Safeviler ile Osmanlılar arasında yapılan savaşlara tanık olmuş ve onları kaleme almıştır. Minadoi'nin eseri 1587 yılında "*Storia Della Gueraa fra Turci et Persian*" adı ile yayınlanmıştır. İngiliz çevirmen Abraham Hartwell tarafından 1595 yılında "*The History of The Warres Betweene the Turkes and The Persians*" adı ile İngilizceye çevrilmiştir (Minadoi, 1595).

Giovanni Battista Vechietti, Papa XIII. Gregory tarafından İran'a gönderilmiştir. 1586 yılında Tebriz'de Muhammed Hudabende ile görüşmüştür. 1589 yılında İtalya'ya dönmüş 1601 yılında İran'a tekrar gelmiştir. 1603 yılına kadar Hürmüz'de Portekizli vekilin politik danışmanı olarak görev yapmış ardından Hindistan'a gitmiştir (Hernan, 2012, s. 191). Vechietti, Safevi Devleti'nin askerî gücünü görmek ve Osmanlı'ya karşı bir ittifak teklif etmek için bu seferi gerçekleştirmişti. Yazmış olduğu raporlar Horatio F. Brown tarafından "*Lettera*" adıyla English Historical Rewiew dergisinde yayınlanmıştır (Vechietti, 1892, ss. 314-321). İtalyanca yazılan bu raporların İngilizce, Farsça ve Türkçe çevirisi bulunmamaktadır. Mektubun ilk paragrafı; "*İran'da yaptığım müzakereler konusunda, siz Majestelerine sunmakla görevli olduğum rapor doğrultusunda, gereksiz konuları bir kenara bırakıp, en önemli ve sizin bilmenize degecek konuların kısa bir özetini yapacağım; bu bağlamda düşüncelerimi dört başlıkta toplayacağım. İlk olarak oradaki krala[İran Şahı] hangi görevle gönderildiğimi ve ondan aldığım yanıtı açıklayacağım. İkinci konu o krallığı hangi durumda bulduğum ve ayrıldığım zamanki durumu ile ilgilidir. Üçüncü başlık kaleleri hakkında olacaktır. Dördüncü ve son başlıkta da, oradaki hareketlerin Hürmüz'ün durumu ile ilgili olup olmadığı konusu yer alacaktır.*" ile başlar ve mektubun içeriği hakkında bizlere bilgi sunar (s. 314).

Antonio Tenreiro, 1523 yılında Portekiz'in Hindistan valisi Duarte de Menezes'in Şah İsmail'in sarayına gönderdiği elçilik heyetinde bulunmaktaydı. *Itinerario* olarak bilinen seyahatnâmesinde Sünniler ve Şiîler arasındaki farka değinerek kızılbaşların yaşam tarzı ve taktığı kırmızı külah hakkında önemli bilgiler vermiştir. Bu eserin özeti Salih Özbaran tarafından Türkçeye aktarılmıştır (Özbaran, 2007, ss. 31-68).

Pedro Teixeira, 1600'lü yılında İran'a gelen İspanyol asıllı bir seyyahdır. İran tarihini yazmak için İran'da bir süre yaşamıştır. Hondmir'in Ravzatü's Sa-

fa'sını okumuş ve buradan aldığı bilgileri derlemiştir. Bu bilgiler 1610 yılında "*Relaciones de Pedro Teixeira d'el Origen, Descendencia, y Sucesion de Los Reyes de Persia, y de Hormuz, y de un Viage Hecho Por el Mismo Autor Dende la India Oriental Hasta Italia Pot Tierra*" adı ile yayımlanmıştır. Teixeira, eserinde birçok İran şehrinin yanısıra İran halkının yaşamı hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Eser William F. Sinclair tarafından 1902 yılında "*The Travels of Pedro Teixeira*" adı ile İngilizceye çevrilmiştir (Teixeria, 1902).

Pietro Della Valle, 1617 yılında Hemedan'a gelmiş oradan İsfahan'a geçmiştir. Yaklaşık beş yıl I. Şah Abbas'ın yanında kalmış ve çeşitli seferlere katılmıştır. İran'da kaldığı sürece yaptığı gözlemleri mektuplar halinde bir arkadaşına göndermiştir. Bu mektuplar 1658 yılında kitap olarak yayımlanmıştır. Seyahatnâmesinde İran'ın siyasi ve içtimai hayatı, ordusu, gelenekleri, musikisi, edebiyatı ve coğrafyası gibi önemli bilgiler mevcuttur (Sevakıb, 2011, ss. 199-204). Bu mektupların büyük kısmı G. Bull tarafından yapılan çalışma ile "*The Pilgrim: The Travels of Pietro Della Valle*" adı altında İngilizce yayımlanırken Osmanlı Devleti ile ilgili kısmı Nevin Özkan, Mustafa Çiçekler ve Raniero Speelman tarafından "*Osmanlı Topraklarında Bir İtalyan Gezgin Pietro Della Valle'nin Çalışma Defteri*" adı ile Türkçeye kazandırılmıştır. Safeviler ile ilgili kısımlar da Şuaeddin Şifa tarafından Farsçaya çevrilmiştir (Pietro Della Valle, 1348).²

Batıda Don Juan Of Persia olarak bilinen Oruç Bey, Oğuzların Bayat boyuna mensup Sultan Ali Beg'in oğluydu. Babasının ölümünden sonra Safevi sarayında babası gibi itibar görmüş ve çeşitli seferlere katılmıştır. I. Şah Abbas'ın 1599 yılında Papa VIII. Clement, Kutsal Germen İmparatoru II. Rudolf, Fransa Kralı IV. Henri, İngiltere Kraliçesi Elizabeth, İspanya Kralı III. Philip, İskoç Kralı VI. James, Polonya Kralı III. Sigismund ve Venedik Doçu Marino Grimani' ye yazmış olduğu ittifak ve dostluk nâmelerini götürece elçilik heyetinde yer almıştır. İspanya'da iken Hıristiyanlığı seçmiş ve Don Diego İrani (Don Juan) adı ile ünlenmiştir (Acar, 2012, s. 480). Oruç Bey'in bu seyahat sırasında aldığı notlar ve Safevi İrani ile ilgili verdiği bilgiler 1604 yılında "Relaciones" adı ile İspanyolca neşredilmiştir. Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, İran'ın tarihi, eyaletleri, gelenekleri ve kızılbaş oymakları hakkında bilgiler vardır. İkinci kitap Safevi sultanlarının hayatı ile Özbek ve Osmanlılar ile yaptığı savaşlar anlatılırken üçüncü kitapta sadece Oruç Bey'in anıları yer almaktadır. Eser, G. Le Stran-

² Pietro Della Valle hakkında detaylı bilgi için Bkz. Özkan, N. (2006), "Pietro Della Valle, Osmanlı Topraklarında Bir İtalyan Gezgin (Roma 1586 – 1652) Pietro Della Valle – Onyedinci Yüzyıla Ait Bir Not Defterinin İncelenmesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46, 1, s. 1-16; Mahmut H. Ş. (1994) "Della Valle, Pietro", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 9, s. 145.

ge tarafından 1926 yılında İspanyolcadan İngilizceye tercüme edilmiştir (Don Juan Of Persia, 1926). Eserin Türkçeye çevirisi ise Tufan Gündüz ve Leyla Aksüt Kuzucular tarafından yapılmıştır. Tufan Gündüz eseri Farsçadan çevirirken (Oruç Bey Bayat, 2014), Leyla Aksüt Kuzucular İngilizceden çevirmiştir (Don Juan Of Persia, 2014).

Don Garcia de Silva Figueroa, 1614 yılında İspanya kralı tarafından ipek ticaretini geliştirmek için İran sarayına gönderilmiş; 1616 yılında İran'a varmıştır. Yaklaşık iki sene İran'da kalmış ve İran coğrafyası, adetleri, şehirleri, yolları, kervansarayları gibi birçok konuda detaylı bilgiler vermiştir. Comentaríos adıyla tanınan eserin Renata Vázquez Santamaría tarafından yapılan "*İspanyol Elçi Garcia De Silva Y Figueroa'nın Gözüyle Safevi Şah Abbas Döneminde Ziyafet Merasimleri ve Kadınların Durumu*" başlıklı bir tez çalışması mevcuttur (Santamaria, 2015). Ayrıca eserin tamamı Gulamriza Sami' tarafından Farsçaya çevrilmiştir (Figueroa, 1984).

Thomas Herbert, 1606 yılında İngiltere'de doğdu. I. Charles tarafından parlamenter olarak atandı. 1628 yılının Ocak ayında Dodmore Cotton ve Robert Sherley ile birlikte İran'a gitti. Ancak yolculuk sırasında Cotton ve Sherley öldü. Kendisi de dizanteriye yakalandı ancak Bender Abbas'a ulaşmayı başardı. Daha sonra Surat'a döndü ve 1629 yılında İngiltere'ye gitti. Notlarında daha çok I. Şah Abbas yönetiminin sertliklerinden bahsederken geçtiği yerler hakkında bazı bilgiler vermektedir (Firby, 1988, s. 29). Notları 1634 yılında Londra'da yayınlanmıştır. 2012 yılında John Anthony Butler'in editörlüğünde "*Travels in Africa, Persia, and Asia the Great*" adıyla yeni basımı mevcuttur (Herbert, 2012).

Rus bir tüccar olan Fedot Afanisiyev Kotov, 1623 yılında Rusya devleti tarafından ticaret için İran'a gönderilmiştir. Safevilerin başkenti İsfahan'a ulaşmak için Rusya şehirlerini geçtikten sonra Derbend'de ulaşmış, oradan Şemahi, Mugan, Erdebil, Halhal, Zencan, Sultaniye, Ebher, Kazvin, Save, Kum ve Kaşan'a gitmiştir. Seyahati boyunca uğradığı eyalet ve şehirlerde insanların yaşam tarzları ile adetlerini gözleme fırsatı bulmuştur (Pejoh, 1385, ss. 135-136). Safevilerin siyasi, coğrafi, ictimai ve iktisadi yaşamı hakkında önemli bilgiler veren seyahatnâmesi P. M. Kemp tarafından İngilizceye çevrilmiştir (Kotov, 1959).

Robert Stodart, I. Şah Abbas döneminde İran'a gelen İngiliz asıllı seyyahdır. 16 Nisan 1626 yılında Londra'dan hareket etmiştir. Seyahatnâmesi İsfahan'a geldiği tarih olan 30 Nisan 1628 yılından itibaren başlar. Londra ile İsfahan arasında yaşadıklarını kaleme almamıştır. İran'a gelme amacı iki ülke arasındaki ticareti geliştirmektir (Pejoh, 1385, s. 139). Stodart'ın almış olduğu notlar Sir Denisson Ross tarafından yapılan giriş ve açıklamalar ile 1935 yılında yayınlanmıştır (Stodart, 1935).

Alman bir bilim adamı olan Adam Olearius, Holstein dükü III. Frederick tarafından İran'a gönderilen elçilik heyetindeydi. Heyet 1633 yılında ilk olarak Rusya'ya gitmiş oradan Volga ve Astrahan yolu ile İran'a geçmiştir. Adam Olearius, Şemahi'de yaklaşık 3 ay beklemek zorunda kalmış ve bu süre içinde biraz Farsça öğrenmiştir. Daha sonra Erdebil, Kazvin ve Kaşan yolu ile başkent İsfahan'a gitmiştir. 1636 ile 1638 yılları arasında İran'da bulunan Adam Olearius, Şah Safi'nin hâkimiyetine tanıklık etmiştir. Seyahatnâmesi iki cilt halinde Farsçaya çevrilmiştir (Olearius, 1369). Birinci cilt genellikle İran'a kadarki seyahat notlarından oluşurken ikinci cilt İran ile ilgili bilgilerden oluşmaktadır. Adam Olearius seyahatnâmesi; Safevilerin evlilik törenleri, giyim kuşamları, ilim hayatı, saray görevlileri, ordu mensupları vs. hakkında değerli bilgiler ihtiva etmektedir.

Jean Baptiste Tavernier, 1605 yılında Paris'te doğmuştur. İlk seyahatine 15 yaşında çıkmış ve İngiltere, Almanya, İsviçre, Polonya, Macaristan ve İtalya'ya gitmiştir. Ardından ticaret için doğu seyahatlerine başlamış ve 1630 ile 1668 yılları arasında doğuya altı seyahat gerçekleştirmiştir. Genellikle hareket halinde olmasına rağmen yaşanan bazı hadiseler onu kalmaya zorlamıştır. Örneğin 1657-59 yılları arasında Hindistan'da yaşanan savaş dolayısı ile 12 aydan fazla İsfahan'da kalmıştır. 1664 yılının sonunda günlerce süren görüşmelerden sonra İsfahan'da II. Şah Abbas ile iyi bir ticari antlaşma yapmıştır. Gümrük vergisi muafiyeti sağlamış ve II. Şah Abbas tarafından ona hilat verilmiştir. Şah ile iyi zaman geçiren Tavernier 1668'de Paris'e dönmüştür (Firby, 1988, ss. 39-41). Şah Safi, II. Şah Abbas ile Şah Süleyman'ın iktidarlarını gören Tavernier'in aldığı notlar 1676 yılında "Les Six Voyages" adı ile yayınlanmıştır. Bu eser Teoman Tunçdoğan tarafından Türkçeye çevrilmiş olsada İran kısmı kitapta yer almamaktadır (Tavernier, 2010). İran'a seyahati Hamid Erbab Şirani tarafından Farsçaya çevrilmiştir (Tavernier, 1382). İran ile ilgili gözlemler eyaletler hakkındaki bilgiler ile başlar ve dağlar, limanlar, bağlar, nehirler gibi coğrafi özelliklerin tanıtımı ile devam eder. Diğer bölümlerde İran'da yaşayan halkların dini, mezhebi, kültürü, adetleri, saray ve eyalette görev yapan kişiler hakkında değerli bilgiler verilmektedir.

Nicolau De Orta Rebelo, 1606 yılında İran'a gelen Portekizli bir seyyahdır. Arapça, Türkçe ve Farsçayı iyi bilen Rebelo 20 kişi ile İran'dan geçmiştir. Bu seyahat sırasında şahit olduğu törenler gördüğü yapılar, bağlar, bahçeler ve şehirler ayrıntılı olarak *Relaçao da Jornado* adlı eserinde işlenmiştir. Seyahat notlarının özeti Salih Özbaran tarafından Türkçeye aktarılmıştır (Özbaran, 2007, ss. 84-94).

Jean Chardin, 1643 yılında Fransa'da doğmuştur. 22 yaşında ticaret için doğu ülkelerine giden Chardin 1665 yılında İstanbul ve Ermenistan yolu üzerinden Tebriz, Kazvin ve İsfahan'a gelmişti. Bir buçuk yıl İsfahan'da

ikamet ettikten sonra İran'dan ayrılmış ancak iki yıl sonra İsfahan'a geri dönmüştür. Ardından 1670 yılında çok değerli bilgilerle Fransa'ya gitmiş ve bir yıl sonra yeniden İran'a gelmiştir. On yıl süren bu ikinci seyahatinin yaklaşık dört yılını İran'da geçirmiştir (Sevakıb, 2011, s. 281). II. Şah Abbas ve Şah Süleyman'ın sarayında bulunmuş olan Chardin, Avrupalı seyyahlar arasında İran hakkında en detaylı bilgileri veren seyyahdır. Şahın sarayından İran'ın bitki örtüsüne kadar birçok konuda detaylı ve çok değerli bilgiler sunmaktadır. Chardin'in bu önemli eseri Ayşe Meral tarafından Türkçeye çevrilmiş olsada bu çeviri seyahatnamenin başlangıcını içermektedir (Chardin, 2014). Eserin tamamı İkbal Yağmayı tarafından 5 cilt halinde Fransızcadan Farsçaya çevrilmiştir (Chardin, 1993).

10 ciltlik eseri bulunan Evliya Çelebi 1646-47 ve 1655'de yıllarında iki kez İran'a gitmiş ve eserinin dördüncü cildini bu seyahatine ayırmıştır. Burada yaşayan halkın inanç, adet, gelenek ve göreneklere ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Eser, Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı tarafından günümüz Türkçesine uyarlanmıştır (Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, 2012).

Sanson, 1683 yılında XIV. Louis tarafından İran'a gönderilen Fransız bir misyonerdi. Görevi gereği Ermenice, Türkçe ve Farsça öğrendi. Şahın sarayına kabul edilmesi 3 yıl sürdü. Saraya bir elçi olarak alındı. Böylece Şah Süleyman'ın davranışları ve yönetimdeki gulamların gücünü gözlemleme fırsatı buldu. 1691 yılına kadar İran'da kaldıktan sonra Şah'ın XIV. Louis'e yazdığı bir mektupla Fransaya döndü. Onun raporları 1694 yılında kralın emri ile basılmıştır (Firby, 1988, s. 72). Seyahatnâmesinde eyalet hâkimleri, hayvanlar, saray ve ordu mensupları, Safevilerin dış siyaseti, adet ve gelenekleri gibi önemli bilgiler yer almaktadır. Eserin İngilizce (Sanson, 1695) ve Farsça (Sanson, 1346) çevirileri bulunmaktadır.

1652 yılında Venedik'te doğan Ambrosio Bembo gençken Venedik ordusuna katılmış ve 1648-1669 yılları arasında Osmanlılar ile yapılan Kandiye savaşında yer almıştır. Amcası Marco, Halep konsolosluğuna atanınca Bembo'dan kendisine eşlik etmesini istemiştir. Bunun üzerine 8 Ağustos 1671 yılında Venedik'ten ayrılan grup 29 Ekimde Halep'e varmıştır. Ambrosio Bembo 15 ay yani 1673 yılının Ocak ayına kadar burada kaldıktan sonra Halep'ten Diyarbakır'a oradan da Bağdat'a geçti. Nisan ayında son durağı olan Hindistan'a vardı. 1674 yılının Şubat ayında Goa'dan dönüş yoluna koyuldu ve Mayıs ayının 19'unda Kung limanından Safevi Devleti topraklarına giriş yaptı. Şah Süleyman dönemi hakkında önemli gözlemlerde bulunan Ambrosio Bembo notlarında Kazvin, Şiraz, İsfahan ve Yezd gibi önemli şehirlerin yanı sıra Safevi dönemi eserleri, İran halkının yaşayış şekilleri, kültürleri, giyim tarzları, yeme içme adetleri ve eyalet yönetimi hakkında değerli bilgiler vermektedir. İran hakkındaki ilk gözlemi İran hamamı ile ilgidir. Gördüklerinden sonra İran'da bulunduğu sürece bir daha hamama

gitmek istemediğini yazmıştır. Eser, Clara Bargellini tarafından İtalyancadan İngilizceye çevrilmiştir (Bembo, 2007).

Alman asıllı olan Kempfer 1651 yılında Lemgo’da doğmuştur. Könisberg, Upsala ve Krakow Üniversitelerinde çeşitli eğitimler aldıktan sonra Rusya ve İran ile ticari ilişkiler kurmak için gönderilen İsveç elçilik heyetinde yer aldı. 1683 yılının Kasım ayında Astrahan’a oradan da önce gemi kiralayarak Nisabad’a ardından kervan yolu ile Reşt, Kum, Kaşan ve İsfahan’a ulaştı(29 Mart 1684). Yaklaşık 20 ay İsfahan’da kalan Kempfer bu süre boyunca çeşitli yerleri ve bahçeleri gezdi. İran halkının gelenek ve göreneklerini gözlemleme fırsatı buldu. Seyahatnâmesinde halk ve binalar haricinde Şah Süleyman, eyalet, ordu ve saray görevlileri hakkında önemli bilgiler vermektedir. İran ile ilgili notları İran Şahı ve onun sarayı ile başlayarak Şah Süleyman’ın taç giymesi ve şahsiyeti ile ilgili bilgilerle devam eder. Seyahatnâme Keykavus Cihandari tarafından Farsçaya çevrilmiştir (Kempfer, 1363).

İtalyan seyyah Gemelli Careri 1651 yılında Calabria’da doğmuştur. Eğitimi ni tamamladıktan sonra 1685 yılında Fransa, Almanya ve Macaristan’ı kapsayan bir Avrupa turuna çıkmıştır. 1689 yılında İspanya ve Portekiz’e gitmiştir. 1693 yılında ise Mısır, Filistin, Türkiye, İran, Hindistan, Filipinler ve Meksika’yı içeren bir seyahate çıkmıştır (Firby, 1988, s. 74). 1694 yılında Şah Süleyman zamanında İran’a gelmiştir. Şah Sultan Hüseyin’in cülusunda da bulunmuştur. Tebriz ve Kazvin üzerinden İsfahan’a gitmiş, oradan Şiraz’a geçerek Persepolis’i görmüş, ardından Fars Körfezi yolu ile İran’dan çıkmıştır. Seyahatnâmesi 1699 yılında neşredilmiştir (Sevakıb, 2011, s. 205). İçeriğinde İran sarayı ve İran halkının adetleri, meyveleri, kullandıkları para ve mezhepleri gibi değerli bilgiler mevcuttur. Eser, Abbas Nahcıvani ve Abdul Ali Kareng tarafından Farsçaya tercüme edilmiştir (Careri, 1969).

Marie Claude Petit, Şah Süleyman döneminde Fransa tarafından İran’a gönderilen elçilik heyetinde bulunmaktaydı. Elçilik heyetinin başı olan Faber, Erivan’da vefat edince kendisini elçilik heyetinin başı olarak tayin etmiştir. Yunanlı yazar Yvonne Gres bu seyahat sırasındaki belgeler ve kaynaklardan istifade ederek Marie Claude Petit hakkında “*La Belle Brelandiere Ambassadeur en Perse*” adı ile bir seyahatnâme yazmıştır. Safevi dönemi hakkında önemli bilgiler sunan bu eser Ali Asgar Saidi tarafından Farsçaya çevrilmiştir (Gres, 1370).

Hollandalı bir seyyah olan Jan Janszoon Struys, 1671 yılında İran’ın kuzeyinden Erdebil, Kazvin ve Kum yolu ile İsfahan ve Şiraz’a seyahat etmiştir. 1672 yılında Bender Abbas yolundan Batavya’ya gitmiştir. Onun yazdıkları 1676 yılında Amsterdam’da basılmıştır ve Almancaya tercüme edilmiştir (Struys, 1678; Sevakıb, 2011, s. 244).

SONUÇ

Seyyah ve elçi notları yazıldığı dönemdeki şehirler, devletler ve hükümdarlar hakkında bize değerli bilgiler sunmaktadırlar. XVI ve XVII. yüzyıllarda, genellikle ticari ve diplomatik ilişki kurmak amacıyla, Safevi Devleti'ne gelen batılı seyyahlarda bir artış gözlenmektedir. Yapılan bu ziyaretlerin sonucu, Safevilerin hem yükselişi hem de çöküşünü kapsayan dönemi anlamamıza yardımcı olacak birçok bilgi yazıya geçirilmiştir. Safevi Devleti'nin sosyal, iktisadi, ve siyasi tarihini ortaya çıkarmak için azami ölçüde faydalanmamız gereken bu eserlerin çok azı Türkçeye çevrilmiştir. Bu dönemde özellikle Chardin, Tavernier, Adam Olearius, Pietro Della Valle, Kempfer, Sanson ve Don Garcia Figueroa gibi kimi seyyahlar çok ayrıntılı bilgiler verirken kimi yüzeysel bilgiler vermekte ancak verilen bir cümlelik bilgi bile araştırmacılar için büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, S.(2012). Kızılbaş Türk Don Juan'ın Avrupa Sefareti. *Belleten*, LXXVI, (276), 479-501.
- Asiltürk, B. (2009). Edebiyatın Kaynağı Olarak Seyahatnameler. *Turkish Studies*, 4(1), 911-995.
- Bembo, A. (2007). *The Travels and Journal of Ambrosio Bembo*, Tr. Clara Bargellini, Edited; Anthony Welch, University of California Press.
- Careri, G. (1969). *Sefername-i Careri*, Tr. Abbas Nahcıvani-Abdul Ali Kareng, Tebriz.
- Chardin, J.(1993). *Sefername-i Şarden*, Tr. İkbal Yağmayı, Tahran.
- Chardin, J. (2014). *Chardin Seyahatnamesi*, Tr. Ayşe Meral, Ed. Stefanos Yerassimos, İstanbul.
- Don Juan of Persia (1926). *a Shi'ah Catholic 1560-1604*, Ed. G. L. Strange, London.
- Don Juan Of Persia (Oruç Bey) (2014). *Elçilik Kâtibinin Kaleminden Safeviler*. Tr. Leyla Aksüt Kuzucular. Ankara: Yurt Yayınları.
- Efendiyev, O. (2005). *Venesiyalılar Şah Təhmasibin Sarayında (Mikel Membre ve Vinçenso Alessandri)*, Bakü.
- Emini, M. (1349). *Sefernâmeha-yi Veniziyan der İran (Şeş Sefername)*. Tahran.
- Figueroa, D. G. (1984). *Sefername-i Figueroa*, Tr. Gulamrıza Sami'. Tahran.
- Firby, N.K. (1988). *European Travellers and Their Perceptions of Zoroastrians in The 17th And 18th Centuries*, Berlin.
- Gres, Y. (1370). *Sefir-i Ziba*, Tr. Ali Asgar Saidi, İntişarat-ı Tahran.
- Gündüz, T. (Çeviri ve Notlar) (2007). *Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar; Giovanni Maria Angiolello, Venedikli Bir Tüccar, Vincenzo D'Alessandri'nin Seyahatnâmeleri*. İstanbul.

- Herbert, T. (2012). Travels in Africa, Persia, and Asia the Great, Ed. John Anthony Butler, ACMRS Publications.
- Hernan, E.G. (2012). "The Holy See, the Spanish Monarchy and Safavid Persia in the Sixteenth Century: Some Aspects of the Involvement of the Society of Jesus", Iran and the World in the Safavid Age, Ed. Willem Floor and Edmund Herzig, London. 181-203.
- Kempfer, E. (1363). *Sefername-i Kempfer*, Tr. Keykavus Cihandari. Tahran.
- Kotov, F. A. (1959). "Of a Journey to the Kingdom of Persia", Russian Travellers to India and Persia (1624-1798), Tr. and Ed. P. M. Kemp, Delhi, s.1-43
- Küpeli, Ö. (2012). Safevi Ülkesinin İngiliz Konukları (İngiliz Tacirlerin İran Seyahatleri, 1562-1581). *History, Studies*, 4(1), 375-385.
- Kütükoğlu, M.S. (1998). *Tarih Araştırmalarında Usül*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Membre, M. (1969). *Relazione di Persia (1542)*, Ed; Cordona, Giorgio Raimondo, Introduction; G. Scarcia, Napoli.
- Membre, M. (1993). *Mission to The Lord Sophy of Persia (1539-1542)*, Tr. A. H. Morton, London.
- Minadoi, G. T. (1595). *The History of the Warres Betweene the Turkes and the Persian*, Tr. Abraham Hartwell, London.
- Morgan, E. D. - Coote, C. H. (1886). *Early Voyages and Travels to Russia and Persia by Anthony Jenkinson and Other Englishmen: with Some Account of the First Intercourse of the English with Russia and Central Asia by Way of the Caspian Sea, I-II*, London.
- Olearius, A. (1369). *Sefername-i Adam Olearius*, Tr. Muhendes Hüseyin Kordbeççe, 1369, c.II.
- Oruç Bey Bayat (2014). *İlişkiler, Tercüme ve Notlar: Tufan Gündüz*. İstanbul: Yedi-tepe Yayınları.
- Özbaran, S. (2007). *Portekizli Seyyahlar-İran, Türkiye, Irak, Suriye ve Mısır Yollarında*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Özkan, N. (2006). Pietro Della Valle, Osmanlı Topraklarında Bir İtalyan Gezgin (Roma 1586-1652) Pietro Della Valle-Onyedinci Yüzyıla Ait Bir Not Defterinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46(1), 1-16.
- Pejoh, M. D. (1385). *Berresi-i Sefernameha-yi Dovre-i Safevi*, İsfahan.
- Pietro Della Valle (1348). *Sefername-i Pietro Della Valle*, Tr. Şuaeddin Şifa, Tahran.
- Sanson (1346). *Sefername-i Sanson*, Tr. Taki Tefzali, Tahran.
- Sanson (1695). *The Present State of Persia: With a Faithful Account of The Manners, Religion and Government of that People*, Tr. John Savage, London.
- Santamaria, R. V. (2015). *İspanyol Elçi Garcia De Silva Y Figueroa'nın Gözüyle Safevi Şah Abbas Döneminde Ziyafet Merasimleri ve Kadınların Durumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Schmuck, S. Jenkinson, Anthony. *Encyclopaedia Iranica*, Vol. XIV, Fasc. 6, 627-629.
- Sevakıb, C. (2011). *Tarih Negari-i Asr-ı Safeviyye*, Şiraz.

- Stodart, R. (1935). The Journal of Robert Stodart: Being an Account of His Experiences as a Member of Sir Dodmore Cotton's Mission in Persia in 1628-29, Ed. Sir E. Denison Ross, London.
- Struys, J.J. (1678). Strauszens Sehr Schwere, Wiederwertige, Und Denckwürdige Reysen, Durch Italien, Griechenland, Lifland, Moscau, Tartarey, Meden, Persien, Türckey, Ost-Indien, Japan, Und Unterschiedliche Andere Länder ... , Amsterdam.
- Şakiroğlu, M. H. (1994). "Della Valle, Pietro", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 9, 145.
- Şakiroğlu, M. H. (2009). Marino Sanudo. TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 36, 110.
- Tavernier, J. B. (1382). Sefername-i Tavernier, Tr. Hamid Erbab Şirani, Tahran.
- Tavernier, J. B. (2010). *Tavernier Seyahatnamesi*, Tr. Teoman Tunçdoğan. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Teixeria, P. (1902). The Travels of Pedro Teixeira; With his "Kings of Harmuz" and Extracts from His "Kings of Persia", Tr. William F. Sinclair, Hakluyt Society, London.
- Varthema, L. (1863). The Travels of Ludovico di Varthema, Tr. John Winter Jones, Hakluyt Society, 103.
- Vechietti, G. B. (1892). Lettera. *English Historical Review*, 7, 314-321.
- Yazıcı, H. (2009). Seyahatnâme, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 37, 9-11.

Extended Abstract

Seyahatnâme (Travelogue), which means travel letter, travel book, is a combination of Arabic word *seyahat*, and Persian word *nâme* (letter). Instead of *seyahatnâme*, rather the terms *rihle* and *sefer-nâme* are used, respectively in Arabic, and Persian literature. Because in travelogues, geography is the reference point for the author, climate, people, historical monuments, old and new structures, road and transportation characteristics, details of everyday life, etc., of that geography could be the topics for travelogues. For these works reflect the observations about foreign countries, travellers shared with the audience the events which they found interesting; and could reveal some details that even the local people were not aware of. Sometimes, they exaggerated so as to make their narrations more gripping. Travellers can be found throughout all the periods from foundation to dissolution of Safavid Empire. Travellers' movement started during the reign of Shah Ismail, and increasingly continued until the dissolution of the empire. European travellers flourished particularly in the seventeenth century. Majority of the incoming travellers arrived with the purpose of performing their official duties, such as ambassadorship. They intended to ally with Safavids, against Ottomans, and to develop trade through some trade agreements. Those travellers arriving in Iran, provided us with many significant information about culture, life style, architectural structures, commodities, clothing, and military power etc., which is not even found in Safavid chronicles.

The Travelogue of a Venetian merchant is an anonymous work. It is about dissolution of Aq Qoyunlu State, and the rise of Shah Ismail. This anonymous author mentions about his good command of Turkish, Persian, and Arabic, and also gives invaluable information about Shah Ismail, and Qizilbash people. Giovanni Maria Angiolo, was in Iran between 1499-1515. This traveller, who gives information about

not only Aq Qoyuns, but also the early history of Safavids, also touches on the battles between Uzbeks, and Ottomans. Also, there is considerable information about qizilbashs in his travelogue. Vincenzo D'Alessandri, as a Venetian ambassador, who visited the palace of Shah Tahmasb in Iran, in 1571, with the aim of allying with Safavids against Ottomans. He presented the Venetian Consul, a report on his observations he made during his stay in Iran. This reports includes information about not only the personality of Shah Tahmasb, but also the military power, borders, and culture. Ludovico de Varthema, left Bologna during the early Safavid period, and went to Arabia passing through Egypt, and Syria; and subsequently travelled to India, and China. In 1510, his travelogue was published in four volumes, in Roma. It was translated into German, and published in Augsburg in 1515. This work does not present comprehensive information about Safavids, while it mentions of the fact that Shah Ismail urbicided Semerkant, and put to the sword the followers of caliphs Eboubekir, Osman, and Omar. Venetian Michele Membré, was sent to Shah Tahmas, in order to gain alliance of Safavids, during the Ottoman-Venetian war. He left Nicosia on March 1, 1539, and arrived in Anatolia in April. In August 1540, he ended up at the Iranian border. During his stay in Tabriz, he was hosted by Shah Ali Cepni, and Shah Qulu Caliph. In the meantime, he had significant observations about Safavid lifestyle, since he visited various wedding ceremonies, funerals, and celebrations. He gives information especially about Qizilbash community, and has a drawing of *külâh* (conical hat) worn by Qizilbash people. He also presents some details about Shah Tahmasb. According to the Member's observations, Shah, who was then 26 years old, was energetic, good at horse riding, and generous towards people in his circle.

Marino Sanudo, was born in 1466 in Venice. His most significant work is named "*I Diarii*" which he completed in 37 years. While this work is also a significant primary source particularly shedding light on the history of Ottomans (it concerns the last years of Bayezid II, entire reign of Soltan Yavuz Selim, and the first twelve years of Suleyman the Magnificent's reign), this source also provides valuable information about Mamluks, and Safavids, whom the Venetian Republic had economic, and political relations with. Anthony Jenkinson, was a merchant embarked on journey in 1561, taking with him the letter of Queen Elizabeth I addressed to the Shah of Iran. His aim was to establish commercial relations between England, and Safavids. On August 18, 1562, he arrived in Shemahi; and on November 2, he arrived in Kazvin where palace of Tahmasb was situated. Yet, Tahmasb did not welcome him, because he did not wish to take the risk of breaking the peace that he had just made with Ottomans. Jerkinson stayed in Kazvin until March 20, 1563, and then returned home in disappointment. While informing about Iranian geography through the eyes of a merchant, he also mentions of Shah Tahmasb. Giovanni Tommaso Minadoi, lived in Ottoman Empire between 1579 and 1586. During this time period, he witnessed, and recorded the wars which broke out between Safavids and Ottomans. Giovanni Battista Vechietti was sent to Iran by Pope Gregory XIII. In 1586, he met with Muhammed Hudabende in Tabriz. He returned to Italy in 1586, and revisited Iran in 1601. Until 1603, he served as political advisor of a Portuguese deputy in Hürmüz, and then went to India. Vechietti travelled to India in order to learn about military power of Safavid State, and to propose alliance against Ottomans. In 1523,

Antonio Tenreiro was on a mission sent to the palace of Shah Ismail, by Duarte de Menerez- the India governor of Portugal. His travelogue, known as *Itinerario*, mentions of difference between Sunni, and Shiite; and also gives notable information about the life style of Qizilbash people, and about the red conical hat they wore. Pedro Teixeira is a traveller of Spanish origin, who arrived in Iran in 1600s. He remained there for a while, with the aim of writing the history of Iran. He read, and compiled information from Hondmir's *Ravzatü's Safa*. Pietro Della Valle, arrived in Hemedan, in 1617, and then left to Isfahan. He stayed with Shah Abbas I, and joined various military expeditions for about five years. He sent a friend letters including his observations during his stay in Iran. These letters were published in a book in 1658. In his travelogue, significant information about Iran's political and social life, military, customs, music, literature, and geography etc., can be found.